

Ověř si, co čteš. Nebud' loutka propagandy.

Víte, že podle aktuálního výzkumu čerpá čtyřicet procent lidí v Česku aktuální zpravodajství z Facebooku? Před deseti lety by nás asi nenapadlo, že to bude tak rychlé. V posledních letech jsme svědky toho, jaký umí být internet dobrý sluha, ale zároveň zlý pán. Když v devadesátých letech začal být dostupný běžné veřejnosti, společnost tehdy věřila, že došlo k novodobé informační revoluci. Internet byl chápán jako médium, které měl umožnit i tomu nejodřízlejšímu člověku na planetě, aby měl přístup k aktuálním informacím ze světa a zároveň se k nim mohl okamžitě a bez jakýchkoliv překážek vyjádřit. Revoluce demokracie. Zázrak a krásná představa. **Skrývá to v sobě ale i řadu nevýhod.**

KLÁRA PROCHÁZKOVÁ – RAJČE

Základem práce každého novináře a nejdůležitějším etickým principem žurnalistiky jsou pravdivé a potvrzené zdroje informací, ze kterých daný novinář čerpá do svých zpráv. Ne vždy ale jde tento princip dohromady s internetem. Zatímco dříve byla novinářina vyhrazena profesionálům, kteří fungují po staletí podle určitých pravidel a etických zásad, dnes si stačí založit na webu stránku a začít publikovat články, aniž bych musel dokazovat, že to, co píši je pravda. Když jsem pak dostatečně šikovný a motivovaný, dokážu tyto informace velmi úspěšně šířit pomocí sociálních sítí a vydávat je za něco seriózního. Předpokládám, že nikdo z nás ale nechce číst něco, co je vymyšlené. Dá se proti tomu nějak bránit? Ale spoň částečně určitě ano. Pojďme se na to podívat více podrobněji.

1. Mohu zjistit, kdo článek napsal a kdo dané médium vlastní?

Základem toho, zda mohu informace v článku považovat za věrohodné, je vědět, kdo vlastní médium, které článek publikovalo a kdo je jeho autorem.

1.1 Vlastník média

U internetových médií to většinou zjistíte v rubrice s názvem „o nás“ nebo v rubrice „redakce“. Dost často se tato informace dá také zjistit

z obchodního rejstříku. Do vyhledávače si zadejte IČO (identifikační číslo osoby – má ho každá společnost nebo živnostník, pozn. red.) daného média a on vám najde, kdo ho vlastní. Pokud nějaké médium nechce zveřejnit, kdo ho vlastní, je třeba se mít na pozoru. Evidentně má totiž co skrývat.

1.2 Autor článku

U tištěných médií informace o složení redakce najdeme v povinně zveřejňované tiráži. Malém →

Orientujte se v tom, kdo vlastní česká média.

Aktuální a podrobnou mapu vlastníků českých médií najdete zde: <http://www.taxparency.eu/cz/structures/>.

Více přehlednou, ale ne tak podrobnou pak zde:

<https://www.mediaquru.cz/2016/03/infografika-aktualizovana-mapa-vlastniku-medii/>



sloupečku nebo řádku na spodní straně některé strany média. V tiráži je většinou kromě sídla redakce uvedeno i jméno šéfredaktora a některých členů redakce. Taktéž zde většinou najdete pod jaké vydavatelství médium patří. U článku je pak vždy uveden jeho autor. Může to být několika způsoby. Jednak jeho vlastní jménem (na internetu se díky tomu můžete prokliknout i na další články, které píše nebo jeho profil), jednak pak novinářskou zkratkou, která většinou pochází z jeho jména. V případě, že se jedná o zprávu převzatou z České tiskové kanceláře, najdete na konci článku podpis ČTK. Třetím způsobem, jak může být článek podepsán je, že ho napsala „redakce“. Zde to nutně nemusí znamenat, že je obsah nedůvěryhodný. Pokud jsou ale tak podepsané všechny články a ještě navíc nevíme, kdo web vlastní, je opět třeba být opatrný.

2. Jaké zdroje informací článek používá?

V běžném novinářském článku musí jeho autor uvést, kde dané informace zjistil. Stejně tak, jako když třeba vy píšete nějaký referát do školy nebo seminárku. Jinak totiž můžeme dát čtenáři pocit, že jsme si informace vymysleli. Když tedy článek nečerpá z žádných zdrojů a jedná se jen o shluk domněnek a myšlenek, není možné ho považovat za důvěryhodný. Pokud se tedy například autor odkazuje na důvěryhodný zdroj, který nechce být jmenován nebo nějaký jiný web, který vypadá podezřele, neber ho vážně.

Co pro to dál můžeš dělat?

a) zjisti, jestli se o daném tématu píše i někde jinde a téma prostě hod' do Googlu. Píšu o daném tématu jen jiné další zvláštní weby nebo na sebe ve článkách navzájem odkazují? Nedokážeš se dohrabat k primárnímu zdroji, kterým by měla být fyzická osoba nebo společnost? Neber zprávu vážně.

b) zjisti, zda lidé, co jsou v článku citováni skutečně existují a zastávají ji danou funkci

c) citují články nějaký zaručeně pravdivý výzkum? Zjisti, kdo je jeho autorem.

d) cituje článek nějaké statistiky nebo fakta? Ověř je. Důvěryhodný článek bude odkazovat na konkrétní oficiální agenturu, která dané statistiky sbírá.

3. Nejde už o dávno vyvrácenou informaci nebo hoax?

Občas není třeba si přidělovat práci s ověřováním zdrojů. Spoustu energie už totiž na to vynaložil někdo jiný. V Česku i zahraničí existují databáze hoaxů a vymyšlených informací, které putují kdesi po internetu nebo lidem občas přistanou v emailové schránce. V první řadě proto vždy používej selský rozum. Pokud jsi o dané informaci nikdy neslyšel a působí poněkud podivně, ověř ho na jedné z databází.

V Česku se ověřováním hoaxům rozsáhle věnují weby: www.hoax.cz a www.manipulatori.cz. Kromě uve-

dení hoaxu zde navíc najdete i důvod toho, proč není možné zprávu považovat za pravdivou a poctivou rekonstrukci jejího vzniku.

Pokud narazíte na podezřelý článek napsaný v angličtině, hod'te si ho do vyhledávače na webu www.hoaxorfact.com, www.hoaxes.org, www.snopes.com nebo hoaxbuster.com

4. Váží se videa či fotky uvedené v článku skutečně k dané události?

4.1 Ověření videa

Někdy se stane, že videa uvedená u nepravdivých zpráv pochází z úplně jiné události, než na jakou autoři odkazují. Zjistit tuto skutečnost ale vůbec nemusí být lehké. Samozřejmě můžeš hledat třeba pomocí klíčových slov na Googlu, ale existují i nástroje, které jsou sofistikovanější. Organizace Amnesty international vyvinula vyhledávač, který je schopen vyhledat historii zveřejňování videa. Bohužel však funguje jen na videa z YouTube. Aplikaci najdeš zde: <https://citizenevidence.amnestyusa.org/>

4.2 Ověření fotky

Podobně může být i nějaká fotka pořízena na úplně jiné události, než k jaké odkazuje článek. Jak to zjistit? Základem je zjistit, kdo je jejím autorem. Ze zákona musí každé médium totiž autorství fotky uvést. Pokud uvedené není, zpozorni a zkus zjistit, v jakém kontextu ji používají jiná média. To se dá zjistit velmi rychle například přes vyhledávání obrázků

na Googlu. Do vyhledávacího pole stačí vložit adresu obrázku nebo si ho stáhnout ze zprávy a nahrát ho do vyhledávače jako soubor.

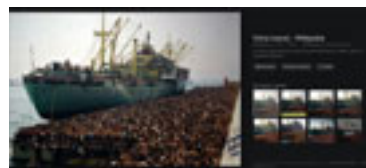


Příklad:

Na Facebooku se začátkem června 2015 objevila fotografie, na které údajně vidíme armádu uprchlíků v italském přístavu.



Když ale obrázek necháme vyhledat Googlem, zjistíme, že se jedná o fotku z Wikipedie, která zobrazuje italskou loď Vlora, která byla 7. srpna 1991 napadena dvacetitisícovým davem v Albánii.



Aktivity

Rád bych naučil ověřovat média i ve své družince? Zde nabízíme několik aktivit, které by se ti ve spojitosti s tímto tématem mohly hodit.

Doporučená věková kategorie: Skauti/Skautky, Roveři/Rangers

Délka: 30 minut

Průběh:

1. Nejdříve udělejte brainstorming na téma fake news. Zkus dětem položit otázku, co si myslí, že to znamená?
2. Rozděl družinu na dvojice a nech jim vylosovat, zda budou psát pravdivou nebo lživou zprávu a téma zprávy.
3. Cílem každé dvojice je zhostit se vylosovaného úkolu
4. Zprávy poté vyvěsí někam na nástěnku a všichni ostatní budou hádat, zda je o pravdivou zprávu nebo nepravdivou zprávu. Zreflektujte společně, proč je daná zprávy pravdivá nebo nepravdivá.
5. Proveď reflexi aktivity: zkuste si společně říct, zda se našel mezi vámi někdo, kdo věřil, že jde o pravdivou zprávu, i když byla nepravdivá. Co způsobilo, že se nechal natchytat? Zároveň spolu shrňte, jak zprávy správně ověřit. Inspiruj se textem výše.

